

K SITUACII NA SOVIETSKOM FILOZOFICKOM FRONTE

VOPROSY FILOSOFII

Sborník. Vydáva Institut filosofii Akademii nauk SSSR, Moskva 1948, č. 1 (3), strán 400. Cena 20 rubľov. Redakčný sbor: B. M. Kedrov (hlavný redaktor), P. E. Vyšinskij, V. S. Kremenov, F. V. Konstantinov, I. A. Kryvelev, M. A. Leonov, M. E. Omeľanovskij, C. A. Stepanjan, P. V. Tavanec, J. P. Francev, B. H. Čagin.

Pre všetkých vedeckých a kultúrnych pracovníkov, ktorí sa zaujímajú o problémy filozofie (v širokom slova smysle), nevyhnutne potrebné je sledovať sovietsky filozofický časopis *Voprosy filosofii*, ktorý vydáva Filozofický inštitút Akadémie vied SSSR. Hlavným redaktorom časopisu je B. M. Kedrov. Členmi redakcie sú aj u nás známi marxistickí filozofi: F. V. Konstantinov, M. A. Leonov, P. E. Vyšinskij, M. E. Omeľanovskij, I. P. Francev a iní. Medzi spolupracovníkmi sú G. F. Aleksandrov, V. F. Asmus, M. P. Baskin, B. F. Bychovskij, S. I. Vavilov, K. M. Olak, K. E. Glezerman atď. Úlohou časopisu je viesť *aktívny a nekompromisný boj proti buržoáznemu objektivismu a bojovať za leninský princíp parlamentnosti vo filozofii, za bojujúci materializmus*. Devízou sú Stalinove reči: *Osvojiť si marx-leninskú teóriu znamená ve-dieť ju ďalej rozpracúvať a vyššie ju dvíhať*.

V čísle 1 (3) r. 1948 časopisu *Voprosy filosofii* okrem iných dôležitých úvah, diskusií, polemík, rozhládov, kritik, recenzií a poznámok je najmä úvodný článok *Za tvorčeskiju razrabolku marksističeskoj filosofii*, ktorý má zásadné a aktuálne zamierenie. V súvislosti so storočnicou marxizmu sa zdôrazňuje potreba tvorivého rozpracovania dialektického a historického materializmu v intenciách daných Stalinom, Ústredným výborom VKP(b) a vyššími A. A. Ždanov a v diskusií o Aleksandrovej knihe *Dejiny západoeurópskej filozofie* (24. júna 1947). Žiada sa od filozofov a vedcov ako najnaliehavejšia úloha ďalej rozvíjať a rozpracúvať marxistické tézy v oblasti filozofie, vedy, literatúry, divadla a hudby. Ale v tejto práci nemôže ísť o mechanické prepisovanie myšlienok Marxových a Engelsových a o hromadenie citátov. Marx-leninská teória, píše Stalin, nie je nijaká dogma. Nemožno sa preto uspokojiť *úvahami všeobecnými*, riešením, v ktorom sa neprejavujú momenty tvorivé a iniciatívne a kde se neprizerá na veci a javy konkrétné. Koniec musí byť učinенý, zdôrazňuje redakcia v úvodnom článku, všetkým tým metódam *citatičestva* a mechanického prepisovania už dávno formulovaných téz. To sa zreteľne manifestovalo na februárových (r. 1947) zasadaniach centrálnych vedeckých inštitúcií, kde v diskusií o storočnici *Komunistického manifestu* sa ukázalo, že *prostogo citatnogo pereloženija*

izvesnych istin daleko ne dostatočno dľa logo, čloby dannaja robota mogla sčital'sja naučnoj (str. 4). Najmä A. A. Ždanov ostro vystúpil proti *dogmatizovaniu marx-leninskej filozofie*. Nesprávny je názor, že marx-leninizmus už dosiahol svoj vrchol a že nepotrebuje ďalšie rozpracovanie. To by bolo metafyzické chápanie marxizmu. Sovietski filozofickí a vedeckí pracovníci musia si uvedomiť, že *marx-leninizmus je živé tvorivé učenie* (živoje tvorčeskoje učeniye), *stále sa rozvíjajúce, stále sa obohacujúce na základe skúsenosti socialistickej výstavby a úspechov súčasnej prírodovedy* (Ždanov). Treba viac úcty k faktom a menej schém, potrebné je dôkladne a podrobne študovať *konkrétny materiál*, vychádzať z daných faktov (Engels) a teoretické uzávery overovať praxou, skúsenosťou. Pri rozpracovávaní tiež dialektického a historického materializmu zabúdalo sa na ďalší historický vývin vedy a na spojitosti ekonomické aj ideologické. Nesprávne a nedialekticky sa vysvetľovala známa téza Marxova, že pre pochopenie niektorého javu, jeho celistvosti a složitosti, dôležité je sice poznať začiatky a proces vzniku, ale práve tak si treba ujasniť, že poznanie vyššej formy javov umožňuje pochopiť aj ich začiatočné fázy. Preto marxizmus nie je možné pochopiť a upotrebovať ako tvorivú metódu bez dôkladného poznania náuky *Leninovej a Stalinovej*. Sovietski filozofi až po filozofickú diskusiu r. 1947 marxistickej teóriu si vysvetľovali len v prvej fáze jej vývinu, a preto sa mohlo stať, že marxistické učebnice dejín filozofie — ako píše Ždanov — končili sa r. 1848. Na tento spôsob storočná víťazná cesta filozofického učenia Marxa, Engelsa, Lenina a Stalina neodzrkadľovala sa v sovietskej historicko-filozofickej literatúre. Ak aj boli určité problémy fragmentárne rozpracované, neboli presiaknuté *duchom historizmu*. *Autori knih, štúdií, programov dialektického a historického materializmu neraz vykládali filozofické základy marx-leninizmu dogmaticky, ako systémy holových, zakončených formúl a tiež, ale nie ako živé, večne sa rozvíjajúce filozofické učenie* (str. 5). Pre historickú teóriu neobyčajne dôležitá je otázka rozvoja komunistickej idey od jej prvej formulácie Marxom a Engelsom až po jej realizovanie Leninom a Stalinom. S týmto súvisí aj všestranný výskum teórie a praxe budovania komunistickej spoločnosti v SSSR, a niemenej aj otázky iných historických ciest, vedúcich ku komunizmu, predovšetkým, ako sa táto cesta načrtáva v krajinách ľudových demokracií, lebo v našom storočí *všetky cesty vedú ku komunizmu*. Tieto otázky musia byť riešené konkrétne, tvorivo, s ohľadom na nový materiál ekonomický, politický a kultúrny, a to nielen v SSSR, ale aj v iných štátoch kráčajúcich k socializmu. Toto všetko vyžaduje úzku spoluprácu filozofov nielen s odborníkmi iných spoločenských vied, ale je potrebný aj kontakt s vedeckými pracovníkmi z krajín ľudových demokracií.

Od známej filozofickej diskusie (r. 1947) cíti sa oživenie na *filozofickom fronte*. Ako sa uvádza v úvodnom článku, filozofických prác vyšlo pomerne dosť, ale kvalitatívne všetky nevyhovujú. Väčšina týchto prác zapodieva sa filozofickou problematikou XIX. stor. (A. A. Maksimov, B. M. Kedrov, V. M. Kagánov) alebo sú to spisy popularizujúce základné črty marxistickej dialektickej metódy (M. M. Rozental, M. A. Leonov). Ale *vážnejšie práce, venované aktuálnym problémom súčasnosti a najmä tvorivému rozpracovaniu otázok sovietskej spoločnosti, naši filozofi ešte neposkytli sovietskemu ľudu* (str. 7). Príčina tohto neutešeného stavu vo filozofii je v tom, že značná časť filozofov nechce a nevie pracovať vedecky, tvorivo, marxisticky. V súvisi s tým sa zdôrazňuje aj otázka správneho marxistického ško-

lenia filozofických kádrov. Situácia je teraz taká, že väčšina sovietskych filozofov má síce vedomosti všeobecné, ale nemá hlbšie, špecifické znalosti ani v jednej prírodnej alebo spoločenskej vede. Medzitým je nevyhnutné, aby špecialista dialektický materialista dôkladne poznal aspoň jednu prírodnú vedu a špecialista historický materialista dejiny, alebo inú vedu o spoločnosti. Podobná situácia je v dejinách filozofie (nedbá sa na konkrétnu historickú epochu, a vykladá sa napr. história ruskej filozofie a neuvádza sa do súvislosti s príslušnou fázou ruských dejín).

Redakcia prichádza k záveru, že je nevyhnutná korenitá reforma celého systému filozofickej výučby. Uvažuje sa o tom, aby každý budúci filozof najprv skončil nejakú odbornú fakultu a získal si prehĺbené *konkrétne* vedomosti. Iba po skončení odbornej fakulty mohol by poslucháč pristúpiť k doplnkovému štúdiu z filozofie (dejiny filozofie, logika, dialektický a historický materializmus). Filozofi by sa stali teda ľudia, ktorí by už mali predbežné konkrétne znalosti z dejín, ekonomiky, z práva, z prírodných a iných vied. Napokon sa zdôrazňuje, že nestačí osvojiť si dôkladne nejaký konkrétny materiál, aby sa niekto mohol nazývať sovietskym filozofom; sovietsky filozof musí byť predovšetkým presiaknutý vysokou ideovosťou, boľševickou partajnosťou a ostrou politickou zamierenosťou celej svojej činnosti a všetkých svojich myšlienok na ochranu záujmov socialistickej vlasti. Musí mu byť cudzí akýkoľvek *buržoázny objektivizmus* a v každom jeho čine musí sa prejavovať nekompromisný boj proti buržoáznej ideológii.

Netreba nám osobitne prízvukovať, že situácia na našom, českom a slovenskom filozofickom fronte je ešte horšia; že u nás idealistické dedičstvo kapitalistického systému je neobyčejne živé a že je organicky späté s našou sociálnou a kultúrnou realitou. Vezmime len tú neujasnenosť napr. s občianskou náukou a spoločenskými vedami. Prelistujte len napr. „*Seznam přednášek na Universitě Karlově v letním semestru 1948/49*“ a zarazí vás nedôslednosť a nejasnosť v tejto veci. Tak dialektický a historický materializmus alebo vedecký socializmus raz patrí do filozofie, raz do sociologie, potom do občianskej výchovy, alebo občianskej náuky, alebo zase pod pojem politickej výchovy, inokedy sa on označuje ako *spoločenská nauka* alebo *spoločenské nauky* atď. Máme dokonca takéto niečo: *Domáce nauky* (národné hospodárstvo a sociologia), *Soznam prednášok Slov. univerzity, Letný semester 1948-1949*. Myslíme, že tu koniec koncov nejde o slovo, ale o obsah, ide o to, aby sme upotrebovali u nás ako aj v SSSR výraz *spoločenská veda* alebo *sociologia* (v Poľsku, Maďarsku) a nie nepresné a nejasné, nevedecké označenie *občianska výchova* alebo náuka. A je jasné, že keď hovoríme u nás o sociológii alebo o spoločenskej vede, máme pod tým myslieť marxistickú sociológiu, a nie buržoáznu. Práve tak je to aj s ostatnými vedami, ktoré patria do širokého rámca kultúrnych vied (filozofia, ekonomika, dejiny, literatúra atď.). Keď môžeme používať výrazy „marxistická filozofia, etika, ekonomika“ atď., práve tak nám treba upotrebiť aj termín marxistická sociologia (alebo spoločenská veda), lebo historický materializmus, ako píše T. P a v l o v, nie je nijaká sústavná veda o spoločnosti, ale je celkovou metódou, interpretačným princípom všetkých vied kultúrnych a spoločenských.

Ešte poznámka k požiadavke, aby filozofi boli aj špecialisti v nejakej odbornej vede. Myslíme, že je to celkom na mieste a pripomenúť by sme chceli iba to, aby v štúdiu odborných vied u filozofov bola určitá logika a súvislosť: napr. aby niekto mohol študovať psychológiu, myslíme, že by mal

prejsť školou fyziologie a antropologie, antropolog školou biologie a geologie atď. Logik musí zase bezpodmienečne poznať psychológiu. Historik filozofie nezaobíde sa bez dôkladného poznávania dejín (i hospodárskych, sociálnych atď.). Len pri takejto organizácii štúdia by bola záruka, že nám nebudú unikať súvislosti a vyhne sa nebezpečenstvu, že sa určité javy (napr. psychické) budú chápať v prílišnej *svojráznošii*.

V Sborníku sú mnohé významné články o marxistickej filozofii od M. A. Leonova, G. F. Aleksandrova, B. M. Kedrova, A. M. Krinického, P. F. Judina a iných.

(1949)

Andrej Sirácky.

B. G. ANANIEV, ÚSPECHY SOVIETSKEJ PSYCHOLOGIE

Medzi najväčšími výdobytkami sovietskej vedy zaujímajú úspechy sovietskej psychologie význačné miesto. Sovietsky poriadok nielenže zabezpečil priaznivé podmienky pre ďalší rozvoj vedeckej psychologie v našej krajine, ale i čo do podstaty vytvoril psychológiu ako vedu na nových základoch, keď zabezpečil jej premenu na skutočný vedecký systém poznatkov. Možno bez zveličovania povedať, že utváranie sa a vznikanie psychologie ako vedy, ktoré začalo v XIX. storočí, sa završuje iba v našej krajine. Filozofickým základom psychologie je dialektický a historický materializmus.

Aby sme pochopili túto tézu, z ktorej vyplýva výnimočný význam sovietskej psychologie pre rozvoj pokrokovej materialistickej vedy, musíme trochu odbočiť do dejín psychologie, do dejín jej vzniku ako zvláštnej, samostatnej vedy.

Psychológia ako samostatná veda sa začala utvárať iba v XIX. storočí, keď sa oddelila od filozofie ako zvláštna vedecká disciplína. Pôvodne, ako je známe, psychológia tvorila jedno odvetvie filozofie. Dlhý a složitý proces odlučovania sa od filozofie dial sa na určitom základe. Týmto základom bol rozkvet prírodnej vedy, najmä fyziologie nervového systému a fyziologie mozgu v XIX. storočí. Je úplne jasné, prečo práve s rozkvetom prírodovedy, s odlúčením sa fyziologie mozgu ako samostatnej disciplíny, je tiež späté i odlúčenie sa psychologie od filozofie. Ide o to, že riešenie najhlavnejšej otázky psychologie — otázky podstaty a príčinnosti psychických procesov — je nevyhnutne späté so skúmaním mozgovej činnosti ako materiálneho základu psychických procesov. Práve preto s rozvojom tohto odvetvia prírodovedy je späté odlúčenie sa psychologie od filozofie ako samostatnej vedy.

Je známe, že dovtedy nejstovovali špeciálne psychologické výskumy; hoci v priebehu veľa storočí nevyhnutne vznikly a rozvíjaly sa v rozličných filozofických systémoch psychologické koncepcie — to alebo ono poňatie otázky vzťahu duše k telu, vedomia k hmote. (Materialistické alebo idealistické systémy určovali samy osebe charakter psychologických koncepcií.)

Prechod od psychologických náhľadov k psychologickým výskumom, t. j. ku konkrétnemu skúmaniu vedomia, vlastností vedomia, psychických procesov atď. mohol byť spojený iba s použitím vedeckých metód v konkrétnych výskumoch, s poznaním materiálneho základu psychického.